

Το Φως του Ιονίου

*Κρίνους λευκούς, τους πρόσχαρους αφρούς του,
το Ιόνιο φέρνει από φιλόγελα ακρογιαλία*

Ξύδης Θεόδωρος

Πολλές ελληνικές περιοχές υπήρχαν από την εποχή του Ομήρου καμία όμως δεν υμνήθηκε τόσο πολύ από το μεγάλο ποιητή, όσο το πέλαγος αυτό και ιδιαίτερα τα νησιά Ιθάκη και Κέρκυρα. Ίσως επειδή ο πολιτισμός τους ήταν περισσότερο καταφανής και ανεπτυγμένος. Από τότε και μέχρι σήμερα ο πολιτισμός αυτός παραμένει σε υψηλά επίπεδα, παρά τις κατά καιρούς βλέψεις των ξένων κατακτητών.

Ιόνιοι Νήσοι, ονομάστηκαν τα ελληνικά νησιά δυτικά της Ηπείρου και Πελοποννήσου που λούζονται από το Ιόνιο πέλαγος (Ιόνιο κόλπο κατά Θουκυδίδη). Υπ' αυτό το γενικό όνομα είναι γνωστά μόνο από τα τελευταία χρόνια της Βενετοκρατίας, όταν ενωμένα και ως «Ιόνιο Κράτος» με έδρα την Κέρκυρα διετέλεσαν κάτω από την κυριαρχία των Γάλλων, των Ρωσοτουρκικών, πάλι των Γάλλων και τέλος των Άγγλων, μέχρι να ενταχθούν στο Ελληνικό Κράτος. Πριν από το «Ιόνιο Κράτος», κατά την προϊστορική και ιστορική εποχή, τα νησιά ούτε ενωμένο κράτος ήταν, ούτε πολιτικά και διαλεκτικά συμφωνούσαν, ούτε ενιαία πολιτιστική ομάδα αποτελούσαν. Αναπτύχθηκαν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, δεχόμενα διαφορετικές επιδράσεις, για τις περιόδους αυτές. Τα νησιά αυτά είναι η Κέρκυρα, Παξοί, Κεφαλλονιά, Λευκάδα, Ιθάκη, Ζάκυνθος και Κύθηρα.

Κατά τους πρώτους βυζαντινούς χρόνους τα Επτάνησα ήταν ενταγμένα στις διοικητικές δομές του Ανατολικού Ιλλυρικού, χωρίς να αποτελούν αρχικά, χωριστή επαρχία. Αργότερα εντάσσονται στην επαρχία Αχαΐας του Ανατολικού Ιλλυρικού και ακολουθούν τις πολιτικές και τις εκκλησιαστικές μεταβολές που προέκυπταν από τις σχέσεις Ανατολικού και Δυτικού Ρωμαϊκού κράτους.

Η περίοδος μεταξύ 9^{ου} και 11^{ου} αιώνα είναι η σημαντικότερη περίοδος ακμής των Ιονίων Νήσων κατά τη βυζαντινή περίοδο, γιατί η εμπορική δραστηριότητα που αναπτύσσουν μεταξύ Ανατολής και Δύσης, βελτιώνει αισθητά την οικονομική και κοινωνική εξέλιξή τους. Ωστόσο από τις αρχές του 12^{ου} αιώνα αρχίζει το άμεσο ενδιαφέρον για τα νησιά των Ενετών και των Νορμανδών, οι οποίοι Νορμανδοί από τον 11^ο αιώνα κάνουν την εμφάνισή τους στη Μεσόγειο. Οι πρώτοι τα θεωρούσαν σημαντικούς σταθμούς για την εμπορική τους δραστηριότητα, οι δεύτεροι τα αξιολογούσαν ως χρήσιμη γέφυρα για τις φιλοδοξίες τους στις δυτικές επαρχίες του Βυζαντίου.

Η κοινή ιστορική τύχη των νησιών που συνεχίζεται ως τους τελευταίους βυζαντινούς αιώνες διακόπτεται, προσωρινά, από Φράγκους κατακτητές και αρχίζει πάλι, υπό άλλη όμως μορφή, μετά την κατάκτησή τους από τους Βενετούς. Υπό ενετική κυριαρχία τα νησιά έμειναν από τα μέσα του 14^{ου} έως το

18^ο αιώνα. Οι κοινωνικοί θεσμοί που διαμορφώθηκαν κατά την περίοδο της βενετοκρατίας χαρακτηρίζονται από την πρόσμιξη δυτικών και ανατολικών στοιχείων σε όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις του βίου. Παρά την πρόσμιξη όμως αυτή, οι παραδοσιακές μορφές του πολιτισμού διατηρήθηκαν στη γλώσσα, την Εκκλησία, το Δίκαιο, περιορίζοντας τη δυτική επίδραση σε στοιχεία εξωτερικά. Επί βενετοκρατίας το σύστημα στα νησιά ήταν αριστοκρατικό και πρωτεύουσα ήταν η Κέρκυρα.

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα η βενετική πολιτεία κλονιζόταν κάτω από το μεγάλο δημοκρατικό ρεύμα που δημιούργησε η Γαλλική Επανάσταση. Ο Βοναπάρτης πολεμώντας τους Αυστριακούς καταλαμβάνει τη βόρεια Ιταλία στις αρχές του 1797 διακηρύσσοντας πως η βενετική αριστοκρατία πρέπει να καταλυθεί για να παραχωρήσει τη θέση της σε δημοκρατικότερα πολιτικά σχήματα. Στέλνει στρατό και στόλο στις ανατολικές βενετικές κτήσεις και στα μέσα του 1797 καταλαμβάνει τα Επτάνησα. Τον ίδιο χρόνο με τη Συνθήκη του Καμποφορμίου η Αυστρία αναγνωρίζει τη γαλλική κυριαρχία επί των νησιών. Οι πάντοτε ελευθεροφρονούντες επτανήσιοι ασμένως δέχονται ως ελευθερωτές τους Δημοκρατικούς Γάλλους, αλλά γρήγορα αντιλαμβάνονται ότι έτρεφαν φρούδες ελπίδες. Ο Βοναπάρτης είχε πετύχει το σκοπό του για την πραγμάτωση των επεκτατικών του σχεδίων. Τα Επτάνησα χωρίζονται σε τρεις νομούς ή διαμερίσματα, εφαρμόζοντας αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα και βαριά φορολογία που δημιούργησαν αντιδράσεις στους πολίτες. Παρ' όλα αυτά κατά τη δίχρονη, περίπου, γαλλική κυριαρχία υπήρξαν και αξιόλογα θετικά σημεία, όπως : η οργάνωση της παιδείας, τα πρώτα δικαστήρια, η ίδρυση σχολείων, το πρώτο τυπογραφείο, η καθιέρωση στα έγγραφα της ελληνικής γλώσσας κ.α.

Η ανησυχία όμως των Ρώσων ότι ο Βοναπάρτης θα χρησιμοποιούσε τα Επτάνησα ως βάση για να περάσει από τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και να επιτεθεί στη χώρα τους, οδήγησε στη Ρωσοτουρκική συμμαχία για την από κοινού επίθεση εναντίον των Γάλλων. Αποφασιστικό γεγονός για τη σύμπραξη Ρώσων και Τούρκων υπήρξε η ολέθρια για τους Γάλλους ναυμαχία του Αμπουκίρ. Τον Οκτώβριο του 1798 ο Ρωσοτουρκικός Στόλος φθάνει στο Ιόνιο και ο συμμαχικός στρατός εκδιώκει τις Γαλλικές φρουρές από τα νησιά, χωρίς μεγάλη αντίσταση. Σε ορισμένα μάλιστα, οι κάτοικοι δέχονται τους Ρώσους με ενθουσιασμό. Σ' αυτό βοήθησαν και οι εγκύκλιοι που είχαν στείλει προηγουμένως, ο Ρώσος ναύαρχος Ουσακόφ και ο Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης Γρηγόριος Ε', με τις οποίες διαβεβαίωναν τους κατοίκους ότι ο Ρωσοτουρκικός Στόλος ερχόταν με φιλικές διαθέσεις να τους χαρίσει πραγματική ελευθερία και τη δυνατότητα να εκλέξουν μόνοι τους το πολίτευμα με το οποίο ήθελαν να διοικηθούν. Αμέσως σχηματίζεται Γερουσία με έδρα την Κέρκυρα στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι απ' όλα τα νησιά που ψηφίζει το προσωρινό πολίτευμα βασιζόμενο σ' αυτό που προϋπήρχε επί Βενετοκρατίας με περισσότερες, όμως, ελευθερίες.

Την 21^η Μαΐου του 1800 υπογράφεται στην Κωνσταντινούπολη το Σύνταγμα της Επτανήσου το λεγόμενο «Βυζαντινό». Με αυτό ιδρύεται η «Επτάνησος Πολιτεία», το πρώτο ελληνικό κράτος μετά την Άλωση, το οποίο αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο και αυτοδιοίκητο, με δική του σημαία και στρατό, δικό του αντιπρόσωπο στις πρωτεύουσες των δύο δυνάμεων, υποτελής στην Τουρκία στην οποία ήταν υποχρεωμένο να πληρώνει 75.000 γρόσια κάθε τρία χρόνια. Η Ρωσία αναλάμβανε την εγγύηση της ακεραιότητάς του και την πιστή εφαρμογή του Συντάγματος. Το νεοσύστατο κράτος αναγνωρίζεται απ' όλους, σχεδόν, τους ηγεμόνες της Ευρώπης, τη δε σημαία του ευλόγησε ο Πατριάρχης την 1^η Νοεμβρίου 1800 σε μεγαλόπρεπη τελετή στο Πατριαρχείο. Ήταν η πρώτη σημαία, μετά την υποδούλωση του γένους, ελεύθερης ελληνικής πολιτείας.

Η «Επτάνησος Πολιτεία», το νέο κράτος, θα μπορούσε να οργανωθεί και να αποτελέσει ένα πραγματικά ανεξάρτητο ελληνικό κράτος που θα αποτελούσε τον πυρήνα στη μελλοντική απελευθέρωση των Ελλήνων. Δυστυχώς όμως η τάξη των ευγενών με τις ανεπίτρεπτες ενέργειές της υποδαύλιζε τις ταξικές διακρίσεις και το διχασμό, προκειμένου να διατηρήσει τα προνόμια της. Αυτό ήταν η αιτία να αρχίσουν λαϊκές αντιδράσεις που κατέληξαν σε φοβερές συγκρούσεις και εξεγέρσεις του λαού κατά των ευγενών, ιδιαίτερα μετά την αποχώρηση των ρωσοτουρκικών φρουρών (14 Αυγούστου 1801) από τα νησιά για να κυβερνηθούν μόνα τους.

Ο Πρόεδρος της Γερουσίας Γ. Θεοτόκης μαζί με το νεαρό γραμματέα - μόλις 25 ετών - Ι. Καποδίστρια, κατάφεραν να κατασιγάσουν τα πάθη και να φέρουν μία κάποια ηρεμία. Η ομόφωνη αποδοχή του Συντάγματος του 1803, παρά τα μειονεκτήματά του, η παρουσία μιας ισχυρής κυβέρνησης, η έντονη δραστηριότητα του Καποδίστρια και η σιγουριά που ενέπνεε στο λαό η ισχυρή προσωπικότητά του, έδωσαν στο νεογέννητο κράτος την ευκαιρία για μια θετική ανασυγκρότηση και σταδιακή πρόοδο. Η ναυτιλία και το εμπόριο άρχισαν να ακμάζουν, τα οικονομικά του κράτους βελτιώνονται αισθητά και παρουσιάζεται αισθητή μεταβολή στο μορφωτικό και τον πολιτιστικό τομέα. Η παιδεία, οι τέχνες, η τυπογραφία, οι φιλοσοφικές και οι ιστορικές σπουδές καλλιεργούνται έντονα και παρουσιάζεται εκπληκτική πρόοδος στο διάστημα αυτό. Ο Καποδίστριας ηγείται σ' αυτούς τους τομείς και αγωνίζεται να επιβάλει ως επίσημη την ελληνική γλώσσα και την ελληνική παιδεία.

Για πρώτη φορά ο Επτανησιακός λαός συνειδητοποιεί την ιστορική του ύπαρξη και οι έννοιες ελληνικό Γένος και ελληνικό Έθνος παίρνουν τις πραγματικές διαστάσεις στη ζωή του λαού. Η «Επτάνησος Πολιτεία» αποτελεί το πρώτο κύτταρο ανεξάρτητου ελληνικού κράτους και εδώ καταφεύγουν οι κλέφτες και οι αρματολοί σε κάθε δυσκολία τους, εδώ σπεύδουν να συναντήσουν τον Καποδίστρια και να μιλήσουν για την απελευθέρωση της πατρίδας από τον τουρκικό ζυγό.

Το 1807 οι αυτοκρατορικοί Γάλλοι γίνονται και πάλι κύριοι των Επτανήσων, μετά τη νικηφόρα προέλαση του Βοναπάρτη στον ευρωπαϊκό χώρο και τη Συνθήκη του Τίλσιτ (8 Ιουλίου 1807) που υπογράφει με τους Ρώσους οι οποίοι του μεταβιβάζουν τα δικαιώματά τους στα νησιά. Οι Γάλλοι καταργούν το πολίτευμα του 1803, περιορίζουν τις αρμοδιότητες της Γερουσίας, καταλύοντας, εν πολλοίς, τις ελευθερίες των κατοίκων. Τη δυσαρέσκεια του λαού εκμεταλλεύονται οι Άγγλοι και με πλοία τους που προσορμίζονται στα νησιά παροτρύνουν τους κατοίκους να επαναστατήσουν. Αρχές Οκτωβρίου του 1809 αγγλική δύναμη αποβιβάζεται στη Ζάκυνθο που παραδίνεται αμέσως χωρίς αντίσταση της γαλλικής φρουράς. Ακολουθεί, σε λίγες μέρες, η Κεφαλλονιά, Ιθάκη, τα Κύθηρα. Η «Επτάνησος Πολιτεία» έχει απομείνει τώρα, μόνο με την Κέρκυρα, Λευκάδα και τους Παξούς που σταδιακά και αυτά περιέρχονται στους Άγγλους μέχρι το Μάρτιο του 1814, με τελευταία την Κέρκυρα.

Η Συνθήκη των Παρισίων του 1815 θέτει τα νησιά υπό αγγλική προστασία με την υποχρέωση οι Άγγλοι να σεβαστούν την ανεξαρτησία, την ελευθερία και τα δικαιώματα των Επτανησίων. Η μέχρι τώρα «Επτάνησος Πολιτεία», ονομάζεται «Ηνωμένα Κράτη των Ιονίων Νήσων», υπό Άγγλο αρμοστή. Το Σύνταγμα του 1817 αναγνωρίζει την Ορθόδοξη θρησκεία και την ελληνική γλώσσα, όπως είχε κάνει και αυτό του 1803. Θα περάσουν, όμως, πολλά χρόνια για να εφαρμοστεί η διάταξη της γλώσσας. Και τούτο επειδή έδινε την εξουσία στον ύπατο Βρετανό αρμοστή και συνεπώς η επίσημη γλώσσα του ήταν η αγγλική.

Οι Άγγλοι, παρόλον ότι η Συνθήκη προέβλεπε απλή προστασία στα νησιά, άρχισαν να επεμβαίνουν στα διοικητικά, με τον ισχυρισμό ότι ο Ιόνιος λαός δεν ήταν ώριμος για αυτοδιοίκηση. Απώτερος σκοπός ήταν η εγκαθίδρυση πλήρους κυριαρχίας με αποτέλεσμα να προκληθούν κατά καιρούς διάφορες στάσεις.

Το Σεπτέμβριο του 1819 στη Λευκάδα οι χωρικοί μπαίνουν στην πόλη καταλαμβάνουν τα πυροβόλα και απειλούν να κάψουν τα σπίτια αυτών που συνεργάζονταν με τους Άγγλους. Οι αγγλικές δυνάμεις τους απωθούν και επακολουθούν συμπλοκές με 400 θύματα εκατέρωθεν.

Στη Ζάκυνθο γίνεται στάση με αρχηγό τον Αντώνιο Μαρτινέγο επειδή οι αγγλικές αρχές επενέβησαν στα θέματα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Από εκεί ξεκινά και ο Κολοκοτρώνης πριν ηγηθεί της Επανάστασης. Και όταν αυτή εκδηλώθηκε οι Επτανήσιοι προσφέρουν αμέριστη τη βοήθειά τους στο επαναστατημένο Έθνος, παρά τα εμπόδια που παρεμβάλουν οι αγγλικές αρχές, υπό την απειλή κατάσχεσης και των περιουσιών τους ακόμη. Σώματα Επτανησίων λαμβάνουν μέρος στις μάχες κατά των Τούρκων και πολλοί κυνηγημένοι και κατατρεγμένοι Έλληνες βρίσκουν καταφύγιο στα Επτάνησα.

Ακολουθούν οι στάσεις της Κεφαλονιάς το 1848 και 1849. Στην πρώτη ρίχνεται το σύνθημα Ένωση (Σ.Σ. με τη Μητέρα Ελλάδα) με αποτέλεσμα να

συλληφθούν οι πρωτεργάτες της ενωτικής κίνησης. Στη δεύτερη, που ήταν και σκληρότερη, γίνονται εκτεταμένες συλλήψεις και οι στασιαστές περνούν από έκτακτο στρατοδικείο, που επιβάλλει αυστηρότατες ποινές. Σαρανταέξι άτομα απαγχονίστηκαν, 34 καταδικάστηκαν σε ειρκτή και 400 μαστιγώθηκαν μέχρι αίματος με την αποτρόπαιη αξίωση να παρίστανται στους απαγχονισμούς και στις μαστιγώσεις οι οικογένειες των θυμάτων.

Με την πάροδο του χρόνου η πολιτική των Άγγλων απέναντι στα Επτάνησα, άρχισε να αλλάζει. Η συνεχής πρόοδος των φιλελευθέρων ιδεών, η αναγνώριση της πραγματικότητας που ήθελε τον Ιόνιο λαό να ζητάει ένωση με τη Μητέρα Πατρίδα και η επανεκτίμηση των στρατηγικών σημείων στήριξης της Βρετανικής αυτοκρατορίας, επιβάλλουν την αλλαγή. Το Επτανησιακό ζήτημα σοβαρά παρεκώλυε τις πολιτικές ενέργειές της στην Ευρώπη. Χαρακτηριστική είναι η άποψη του λόρδου Ράσσελ που θεωρεί τα Επτάνησα ως «πηγή αμηχανίας και δυσχερειών, βάρος περισσότερο παρά όφελος». Πλην του φρουρίου της Κέρκυρας που δεσπόζει στο στενό, ουδεμία χρησιμότητα έχουν τα νησιά για την Αγγλία.

Μετά την επανάσταση της 10^{ης} Οκτωβρίου 1862 στη μικρή τότε Ελλάδα και την έξωση του Όθωνα, οι μονάρχες που κυβερνούν τα ευρωπαϊκά κράτη δεν θέλουν την εγκατάσταση Δημοκρατίας που ζητούν οι Αμερικανοί φιλέλληνες. Καθένα από τα ευρωπαϊκά ανακτοβούλια προσπαθεί να βάλει βασιλιά της αρεσκείας του για να εξυπηρετήσει τα δικά του συμφέροντα επιδιώκοντας, συνάμα, να μην ενοχληθεί η Τουρκία.

Οι τρεις Προστάτιδες Δυνάμεις (Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία) του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, προχωρούν στην ανεύρεση νέου ηγεμόνα με την πρόθεση της βασίλισσας Βικτωρίας να παραχωρήσει τα Επτάνησα στην Ελλάδα, υπό τον όρον ότι αυτή θα πολιτευόταν συνετά, θα απείχε κάθε ιδέας επίθεσης κατά της Τουρκίας και θα εξέλεγε βασιλιά αρεστό στην Αγγλία.

Την 1^η Δεκεμβρίου του 1862 (νέο ημερολόγιο) προκηρύσσεται δημοψήφισμα στην Ελλάδα κατά το οποίο ο δευτερότοκος γιος της Βικτωρίας, Αλφρέδος, λαμβάνει το 94% των ψήφων των Ελλήνων εκλογέων. Η προτίμηση όμως του ελληνικού λαού προσκρούει στο άρθρο του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου του 1830 το οποίο απέκλειε από τον ελληνικό θρόνο τα μέλη των βασιλικών οίκων των τριών Προστάτιδων Δυνάμεων, ακριβώς για να άρει πιθανά αίτια δυσπιστίας μεταξύ τους. Τελικά με την υπόδειξη της Αγγλίας επιλέγεται ο 18χρονος πρίγκιπας Γεώργιος, δευτερότοκος γιος του βασιλιά της Δανίας Χριστιανού, διάδοχος του Δανικού θρόνου. Μετά από διαπραγματεύσεις με το βασιλικό οίκο της Δανίας, τις Προστάτιδες Δυνάμεις και τη συγκατάθεση της Ελλάδος, υπογράφεται τη 17^η/29^η Μαρτίου 1864 η Συνθήκη που όριζε βασιλιά του Ελληνικού Κράτους τον Γεώργιο Α', ενώ συγχρόνως τα Ιόνια νησιά παραχωρούνται στην Ελλάδα.

Πάνδημος υπήρξε η χαρά των Ελλήνων. Μια, περίπου, γενιά μετά την Ανεξαρτησία ελληνικά εδάφη ενώνονταν με τη Μητέρα Πατρίδα.

Στις 21 Μαΐου (2 Ιουνίου) 1864, ο τελευταίος Άγγλος αρμοστής Ερρίκος Στόρκς παραδίδει τα Επτάνησα στον απεσταλμένο της ελληνικής κυβέρνησης Θρασύβουλο Ζαΐμη.

Ο ελληνικός στρατός αποβιβάζεται στην Κέρκυρα και εν μέσω απεριγράπτου ενθουσιασμού υψώνεται στην ακρόπολη η ελληνική σημαία. Η σκληρή περίοδος της βρετανικής προστασίας που κράτησε μισό, περίπου, αιώνα είχε λήξει μαζί με την ξενοκρατία των έξι, περίπου, αιώνων.

Ο λαϊκός πολιτισμός των Ιονίων Νήσων παρουσιάζει μία ιδιαιτερότητα σε σχέση με την άλλη Ελλάδα, που ιστορικά εξηγείται από το γεγονός ότι το Ιόνιο δεν γνώρισε την τουρκική κατοχή. Οι κατά καιρούς κυρίαρχοι των νησιών ήταν χριστιανοί και ανώτερης πολιτιστικής στάθμης που περιορίστηκαν στην άσκηση διοικητικής και οικονομικής εξουσίας, χωρίς να αλλοιώσουν τον εθνικό χαρακτήρα των κατοίκων. Οπωσδήποτε όμως, επέδρασαν και αυτοί στη ζωή των νησιών, ιδιαίτερα οι Βενετοί, μεταδίδοντας πολλές από τις συνήθειες και τις αντιλήψεις τους. Το αρχοντολόι των Επτανήσων με το γνωστό «Libro d' oro» είναι απότοκο της κυριαρχίας αυτής. Η επτανησιακή ενδυματολογία ή οι μορφές του λαϊκού πολιτισμού με τα χαρούμενα αποκριάτικα καρναβάλια, η μουσική, τα τραγούδια, τα παραμύθια, οι παραδόσεις έχουν δυτική επιρροή. Οι λιτανεύσεις των εικόνων δυνατόν να γίνονται με επίδραση δυτική πιθανόν όμως και να συνεχίζουν, απ' ευθείας, βυζαντινή παράδοση. Στα λαϊκά έθιμα η Ορθοδοξία, πάντως, έπαιξε βασικό ρόλο.

Η συμβολή της Επτανήσου στην πνευματική Αναγέννηση των Ελλήνων μετά τα 400 χρόνια τουρκικού ζυγού, είναι ανεκτίμητη. Απερίφραστα μπορεί να πει κανείς πως εκείνη στάθηκε η πιο μεγάλη και πιο καθάρια πηγή που έθρεψε την Παιδεία, τα ωραία Γράμματα και τις Καλές Τέχνες της Νέας Ελλάδας.

Ο Κερκυραίος λόγιος Νικόλαος Σοφιανός, αρχές του 16^{ου} αιώνα, με κείμενα γραμμένα στην απλή δημοτική αισθάνθηκε την ανάγκη να διαφωτίσει τους σκλαβωμένους Έλληνες, στη γλώσσα που μπορούσαν να καταλάβουν. Το έργο του συνέχισαν πολλοί λόγιοι και κληρικοί Επτανήσιοι με προεξάρχοντα τον πολιτικό Σπυριδωνα-Γεώργιο Θεοτόκη, τους ιεράρχες Νικηφόρο Θεοτόκη και Ηλία Μηνιάτη και το μεγάλο δάσκαλο του Γένους Ευγένιο Βούλγαρι.

Μετά την κατάληψη της Κρήτης (1669) από τους Τούρκους, καταφεύγουν στα Επτάνησα αξιόλογοι ζωγράφοι και άλλοι πνευματικοί άνδρες που διέδωσαν τα περίφημα Κρητικά έπη (Ερωτόκριτο, Βοσκοπούλα) που τόσο αγάπησε ο λαός και έβαλαν, μαζί με μερικούς Ζακυνθινούς τεχνίτες, τα θεμέλια της σπουδαίας καλλιτεχνικής σχολής που της δόθηκε το όνομα Επτανησιακή. Τα πρώτα φανερώματα της σχολής αυτής έγιναν, ακριβώς, την ώρα που άρχισε να παρακμάζει η βυζαντινή τέχνη, τότε που προικισμένοι με καλλιτεχνικό ταλέντο Επτανήσιοι αγιογράφοι, ξεκίνησαν να διακοσμούν εκκλησίες στη Ζάκυνθο, την Κέρκυρα, την Κεφαλλονιά. Ξεχωριστές μορφές είναι οι Ζακυνθιοί Πλακωτός, Αγαπητός, Κατηφόρης, Μινιάτης, οι Κερκυραίοι Άννινος, Σπεράντζας, Καραντινός, Παραμυθιώτης, ο Βεντούρας από τη Λευκάδα κ.α.

Η Επτανησιακή Σχολή αποτελεί κράμα βυζαντινής και δυτικής τέχνης. Η πρώτη δημόσια Καλλιτεχνική Σχολή ιδρύεται στην Κέρκυρα το 1805 ύστερα από δραστήριες ενέργειες του Παύλου Προσαλέντη, για να τη διαδεχθεί το Τμήμα Καλλιτεχνίας της Ιονίου Ακαδημίας και αργότερα, η Κερκυραϊκή Σχολή των Ωραίων Τεχνών. Και των τριών αυτών Σχολών διευθυντής χρημάτισε ο πρώτος γλύπτης της Ελλάδας Π. Προσαλέντης, ο γενάρχης μιας μεγάλης καλλιτεχνικής οικογένειας που απαρτιζόταν από έξι μέλη.

Αξιοσημείωτοι εργάτες του χρωστήρα, της σμίλης και του γλυφάνου είναι οι : Πιζάνος, Ζεβαρδινός, Κογιεβίνας, Μπισκίνης, Πελεκάσης, Ασπρογέρακας, Σπύρος Βικάτος (σπουδαίος προσωπογράφος που έβγαλε αξιόλογους μαθητές όπως τον Γ. Γουναρόπουλο, Ανδ. Γεωργιάδη, Χαρ. Ποταμιάνο κ.α.), οι Β. Γερμενής, Δ. Χυτήρης, Αγγλ. Παπά, Απέργης (γλύπτης πρωτοπόρος με φήμη διεθνή) κ.α.

Αρχές του 1824 ιδρύεται στην Κέρκυρα η "Ίονιος Ακαδημία", το πρώτο Ελληνικό Πανεπιστήμιο. Την ιδέα είχε, δέκα χρόνια πριν, ο Ι. Καποδίστριας. Μόρφωσε επιστήμονες που αποτέλεσαν τα στελέχη του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους. Διδάσκαλοι υπήρξαν διανοούμενοι και επιστήμονες, που τίμησαν την Ελληνική Παιδεία και Γραμματεία. Καταργήθηκε το 1864 με την ενσωμάτωση των Επτανήσων στην Ελλάδα και μερικοί καθηγητές της πήγαν στο πανεπιστήμιο της Αθήνας.

Κατά τις αρχές του 19^{ου} αιώνα ανατέλλουν στο επτανησιακό στερέωμα αστέρες λαμπροί, που έμελλε στο μεσουράνημά τους να καταυγάσουν το Γένος των Ελλήνων και να κινήσουν την προσοχή όλου του πολιτισμένου κόσμου. Ο πιο φωτεινός είναι ο Διονύσιος Σολωμός. Σε ηλικία δέκα χρόνων πηγαίνει με το δάσκαλό του Ρότσι στην Ιταλία για να σπουδάσει. Μετά μία δεκαετία ξαναγυρίζει στο μυρωμένο νησί του έχοντας, σχεδόν, λησμονήσει τη μητρική γλώσσα. Η φλογερή του, όμως, φιλοπατρία και οι συστάσεις του Σπυρ. Τρικούπη που τον θεωρούσε ιδιοφυΐα και πίστευε ότι ήταν γεννημένος για να ανεβάσει το πνευματικό επίπεδο του Γένους, κάνουν το νεαρό, τότε, Σολωμό να μελετήσει το δημοτικό τραγούδι, τον «Ερωτόκριτο», τους δημοτικιστές της εποχής (Χριστόπουλο, Βηλαρά κ.α.) και μέσα σε ελάχιστο καιρό γίνεται κάτοχος της ζωντανής μας γλώσσας. Την ξεκαθαρίζει, την πλουτίζει και τελικά την επιβάλλει. Το πάθος του για την Ελευθερία και η αγάπη του για το γλωσσικό όργανο του Λαού - «μήγαρις έχω άλλο στο νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα» - έγραφε, του εμπνέουν τον «Ύμνον εις την Ελευθερίαν», τον Εθνικό μας ύμνο, που γράφει σε ηλικία μόλις 25 ετών (το 1823), στο λόφο του Στράνη, ακούγοντας τους απόηχους από τα κανόνια της επαναστατημένης Ρούμελης και του Μωριά. Δίκαια το έργο του αυτό του χάρισε τον τίτλο του Εθνικού Ποιητή, τίτλο υψίστης τιμής !! Αλλά και οι κατοπινές του συνθέσεις του «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», «Κρητικός», «Πόρφυρας», «Γυναίκα της Ζάκυθος», «Διάλογος», τον κατατάσσουν μεταξύ των κορυφαίων σε παγκόσμια κλίμακα. «Πάντα

ανοιχτά, πάντα άγρυπνα, τα μάτια της ψυχής μου», έγραφε δίνοντας μεταφυσικά μηνύματα πέραν του κόσμου τούτου.

Μια πλειάδα ποιητών ακολουθεί τ' αχνάρια του αξεπέραστου αρχηγέτη: Πολυλάς, Τυπάλδος, Τερτσέτης, Μαρκοράς, Καλοσγούρος, Βαλαωρίτης ο οποίος αγωνίστηκε για την ένωση των Επτανήσων με τη Μητέρα Ελλάδα, Γ. Μαυρογιάννης, Ζαμπέλιος, Κογεβίνας, ο αριστοτέχνης του σονέτου και φλογερός πατριώτης Λορέντζος Μαβίλης κ.α.

Αλλά κι έναν άλλο κορυφαίο μύστη του έμμετρου λόγου μας έδωσαν τα νησιά του Ιονίου, τον ιδιότυπο βάρδο των Ωδών, τον Ανδρέα Κάλβο, που έμεινε σχεδόν άγνωστος, προφανώς εξ αιτίας της δυσκολονόητης ποιητικής του τέχνης και χρειάστηκε το δυνατό και έμπειρο χέρι του Κωστή Παλαμά για να τον ανασύρει από την αφάνεια. Η ποίηση του Κάλβου θυμίζει τον Πίνδαρο που τον είχε επηρεάσει.

Με τον πεζό λόγο ασχολήθηκαν, εκτός από τον Σολωμό, και οι περισσότεροι από τους προαναφερθέντες τεχνίτες του στίχου (Τερτσέτης, Τυπάλδος, Πολυλάς, Καλοσγούρος, Ζαμπέλιος, Κογεβίνας, Αντωνάκου κ.α.). Εκείνοι όμως που ξεχωρίζουν αισθητά είναι ο Κωνστ. Θεοτόκης και ο Γρηγόριος Ξενόπουλος. Ο πρώτος έθιξε την αθλιότητα των ξεπεσμένων αρχόντων της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Κέρκυρας, ενώ ο δεύτερος πρέπει να παραδεχθούμε ότι είναι ο θεμελιωτής του νεοελληνικού κοινωνικού πεζογραφήματος που οι προγενέστεροί του αγνοούσαν ή καλλιεργούσαν ερασιτεχνικά, ρίχνοντας όλο το βάρος τους στην ηθογραφία. Στον πολυγράφο συγγραφέα της «Μαργαρίτας Στέφα», του «Κακού Δρόμου», των «Πλούσιων και Φτωχών» και άλλων εξαιρετων διηγημάτων, οφείλουμε και μία σειρά θεατρικών έργων όπως : ο «Ποπολάρος», «Το Μυστικό της Κοντέσσας Βαλέραιννας», το «Φιόρε του λεβάντε» κ.α., που σημείωσαν εξαιρετική επιτυχία. Ο Ξενόπουλος ο ακάματος αυτός εργάτης του λόγου γέρασε σκυμμένος πάνω στα χαρτιά του, προσφέροντας και παιδαγωγικές σελίδες. Ήταν η ψυχή του λαμπρού περιοδικού «Διάπλασις των Παίδων», ο περίφημος Φαίδων, που αγάπησαν χιλιάδες Ελληνόπουλα και οι παλαιότεροι θυμόμαστε.

Το 1884 γεννιέται στη Λευκάδα ο Άγγελος Σικελιανός, ο μεγαλύτερος μετά τον Σολωμό επτανήσιος ποιητής. Πριν ακόμα ανδρωθεί έγραφε τραγούδια γεμάτα από λυρισμό και φυσιολατρικό πάθος. Τα κατοπινά του έργα, μεστότερα και βαθύτερα, τον φέρνουν πλάϊ στον Κωστή Παλαμά. Το σημαντικότερο μέρος της προσφοράς του Σικελιανού, που υπήρξε ο εμψυχωτής των «Δελφικών εορτών», ο συγγραφέας του «Διθυράμβου του Ρόδου», της «Σίβυλλας» και άλλων τραγωδιών, είναι το τρίτομο έργο του «Λυρικού βίου» που κυκλοφόρησε τα τελευταία χρόνια της ζωής του.

Σπουδαία είναι επίσης και η συμβολή των επτανήσιων λογοτεχνών στη γνωριμία του ελληνικού κοινού με τα αριστουργήματα των κλασικών μας, αλλά και ξένων λογοτεχνών, δημιουργώντας ένα ανεκτίμητης αξίας μεταφραστικό έργο.

Στην πνευματική άνθηση της Επτανήσου συνέβαλαν και πολλοί επιστήμονες, ιστορικοί, ιστοριοδίφες. Το Φως όμως του Ιονίου καταυγάζει και το μουσικό σπερέωμα. Θα ήταν επομένως, παράλειψη εάν στη σύντομη αυτή ιστορική και πνευματική αναδρομή δεν αναφέραμε μερικά ονόματα που κοσμούν το μουσικό πάνθεο : τον Μάτζαρο, συνθέτη του «Ύμνου εις την Ελευθερίαν», τον Παύλο Καρρέρ συνθέτη του «Γέρου του Μοριά», τον Ξύνδα, τον δημιουργό του ελληνικού μελοδράματος Διον. Λαυράγκα, τους Λαμπελέτ, τον Αντίοχο Ευαγγελάτο, τον Γιάννη Φραγκόπουλο.

Φως...Φως ανέσπερο... Το Φως του Ιονίου.... Ένας θαλασσινός δρόμος, το Ιόνιο Πέλαγος, καλωσορίζει και ξεπροβοδίζει τον επισκέπτη από τα δυτικά. Με τα νησιά του στραμμένα στον κορμό της δυτικής Ελλάδας να απαρτίζουν έναν ιδιότυπο στόλο, τον Ιόνιο στόλο, ενισχύει οικονομικά και πολιτιστικά την Ελλάδα. Ο Ιόνιος αυτός στόλος συνδυάζει το μεταφυσικό οραματισμό της Ανατολής με το ρεαλισμό της Δύσης κρατώντας μέσα του καθάριο αίμα Ελληνικό και, παρ' όλες τις παροδικές επιρροές, τα επτάνησα δεν απορροφήθηκαν από τους ξένους κυρίαρχους και κατακτητές.

Ακρογιάλια, βράχοι, σπηλιές, φωλιές με αγριοπούλια, εκκλησίες με σκηνώματα Αγίων, ερημοκλήσια, ξωκκλήσια, έχουν δημιουργήσει τη δική τους φυσιογνωμία. Πράσινο και γαλάζιο σε φόντο δοξαστικό του φωτός. Ο χώρος, εδώ, έχει τη δική του ξεχωριστή σημασία και ο χρόνος το δικό του μέτρημα.

Το Ιόνιο είναι το πέλαγος της πραότητας και της περισυλλογής. Οι κάτοικοί του με τα ήθη και τις παραδόσεις τους, τους μύθους, τους Αγίους, τους ποιητές τους, τα τραγούδια και τις γιορτές τους, έχουν το δικό τους τρόπο σκέψης και πράξης, την αμφισβήτηση, τη γλετζέδικη «κουζουλάδα», την αναζήτηση της γνώσης και της αλήθειας. Είναι Επτανήσιοι !